

אוניברסיטת בר-אילן

לשכת רב הקמפוס הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו עי

פרשת תצוה, תשס"ה
מספר 588

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

האם מצוות עשיית מזבח הקטרת נמצאת במקום הנכון?

רק בסוף פרשת תצוה, אחרי חמישה פרקים שלמים המתארים את עשיית המשכן וכל כליו, כולל בגדי הכהונה, באה המצווה של עשיית מזבח הקטרת, מזבח הזהב (שמ' ל: א). ופליאה היא, משום שמזבח הקטרת הוא אחד מן הכלים הפנימיים, שמקומו בתוך ההיכל, והיה צפוי שהציווי על עשייתו יופיע מיד אחרי מצוות המנורה, כמו ברשימות האחרות של הכלים בסוף ספר שמות (לז: כה; מ: כו).¹

הספורנו מייחס לדבר זה משמעות רבה ומרחיקת לכת, אך תחילה יש צורך בדברי הקדמה קצרים. בתורה לא ניתן טעם לעבודת הקטרת, כשם שלא ניתן טעם לשאר עבודות המשכן שנעשו במנורה, בשולחן ובמזבח העולה. ברם, מוסכם שהקטרת קטורת הייתה חלק מפולחן עבודת הא-ל בעולם הקדמון.²

ישנם שני מקומות בתורה הקשורים בעבודת הקטרת ומהם ניכר שלעבודה זו, שנעשתה על מזבח הזהב, היה תפקיד מרכזי.

(א) מיקומו של מזבח הזהב היה ממש לפני קודש הקודשים: "ונתת אתו לפני הפרכת אשר על ארן העדת לפני הכפרת אשר על העדת אשר אועד לך שמה" (ל: ו).

(ב) לקטורת היה תפקיד של כפרה כללית ביום הכיפורים: "וכפר אהרן על קרנתיו אחת בשנה מדם חטאת הכפרים אחת בשנה יכפר עליו לד'רתיכם קדש קדשים הוא לה" (ל: י).

על עבודת הכוהן הגדול ביום הכיפורים נאמר: "וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל" (ויק' טז: יז), והגמרא מפרשת שהשפעה החשובה של עבודתו נובעת דווקא ממעשה הקטרת (יומא מד, א). אם כן הקטרת הקטורת במשכן יש בה סליחה, פיוס וכפרה, וגם מתנה ומנחה ל"ריח ניחוח לה" (ויק' א: ט). עכשיו נשאלת השאלה העיקרית, מהו הדבר שמסמלת הקטורת, שיש בו כדי להצדיק את התכונות החשובות המיוחסות לה?

אולי המפתח לתשובה נמצא במה שאמרו בבית מדרשו של רבי ישמעאל: "קטרת מכפרת על לשון הרע" (יומא שם) - עברה חמורה מאוד בין אדם לחברו, שכולנו נכשלים בה. את הקטורת נודבים כמו קרבן מנחה, והיא מסמלת גמילות חסדים, כמו שאמר הנצי"ב: "הקטורת של בית המקדש עיקרו להזכיר לה' זכות גמילות חסדים של ישראל". גמילות חסד נמשלת לבשמים בזה שהיא נאה ומיטיבה לכל אדם. וכמו שהריח הוא התחושה העדינה ביותר והרוחנית ביותר (ברכות פ"ח), כך מעשים

¹ הרמב"ן מצביע על הקושי ומפרש שהמילים "ונקדש בכבדי" (כט: מג), הבאות קצת לפני פרשת מזבח הקטורת מרמזות שהקטורת עוצרת את המגפה, מידע שמושה ישתמש בו בהמשך (במ' יז: יג).

² לכן הרמב"ם, שלפי שיטתו כל עבודת המקדש, כולל הקטורת, הייתה להרחיק את העם מעבודה זרה ולהדריכם באופן הדרגתי לעבודת הלב, נותן ב"מורה נבוכים" טעם מאד פרוזאי לעבודת הקטורת.

מוסריים הם המנחה המתאימה ביותר להביאם כקרבן לפני ה'. עכשיו נוכל להעריך את הפירוש הנפלא של הספורנו:

הענין בכל שאר הכלים במשכן היה באמרו 'ושכנתי בתוכם', וגם העניין של מעשה הקורבנות היה להוריד מראה כבודו בבית באמרו 'ונועדתי שמה לבני ישראל', ואילו הענין של זה המזבח היה לכבד את האל ית' אחרי בואו, לקבל ברצון עבודת עמו בקרבנות הבוקר והערב. במילים אחרות, שלא כמו כל שאר עבודות המשכן שנועדו "להוריד" את השכינה, עבודת הקטורת ו'ריח הניחוח' סימלו את גמילות החסדים, המעשים המוסריים של העם שהם הקרבן האמתי והראוי להביאו לפני ה', כמו שכבר נאמר "באלה חפצתי נאם ה'" (יר' ט:כג). ולכן המצווה על עשיית מזבח הזהב והקטרת הקטורת באה רק אחרי עשייתם של כל שאר הכלים.

ד"ר שמעון אליעזר הלוי (שוברט) ספירו
המרכז ללימודי יסוד ביהדות

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע